

Sørlandets lystgårdshager til pryd og nytte

Bjørn Anders Fredriksen,
Postdoktor, Institutt for landskapsplanlegging, UMB.

Lystgården

- En sentral del av 17- og 1800-tallets kulturhistorie
- Et makelig liv på landet
- Jordbruk og dyrking sto sentralt, men også forskjønnelse
- Husholdningslitteratur kom fra 1700-tallet.

Myren gård med park fra 1860-årene

Utviklingstendenser

- Fra sent 1600-tall: **forløpere**
 - Formalhager etter renessanseprinsippet
 - Nedenes kongsgård, Oddernes kongsgård
- Sent 1700-tall – tidlig 1800-tall: **den klassiske lystgårdshagen**
 - Akser, dammer, bueganger, formale blomsterhager
 - Blanding av geometriske og frie anlegg
 - Louisenlund og Tangen, ved Arendal, Kjos i Vågsbygd, Bøckmanns hage ved Farsund, Skriverhagen Mandal
- 1800-tallet: **landskapshagen**
 - Landskapsstil: Myren, Gimle, Boen, Vigeland m. fl.
- 1800-tallet: **renessansetradisjonen**
 - Geometriske blomsterhager; Andorsenhagen i Mandal m fl. Vanlig form også i skipperhager og byhager

Nedenes kongsgård

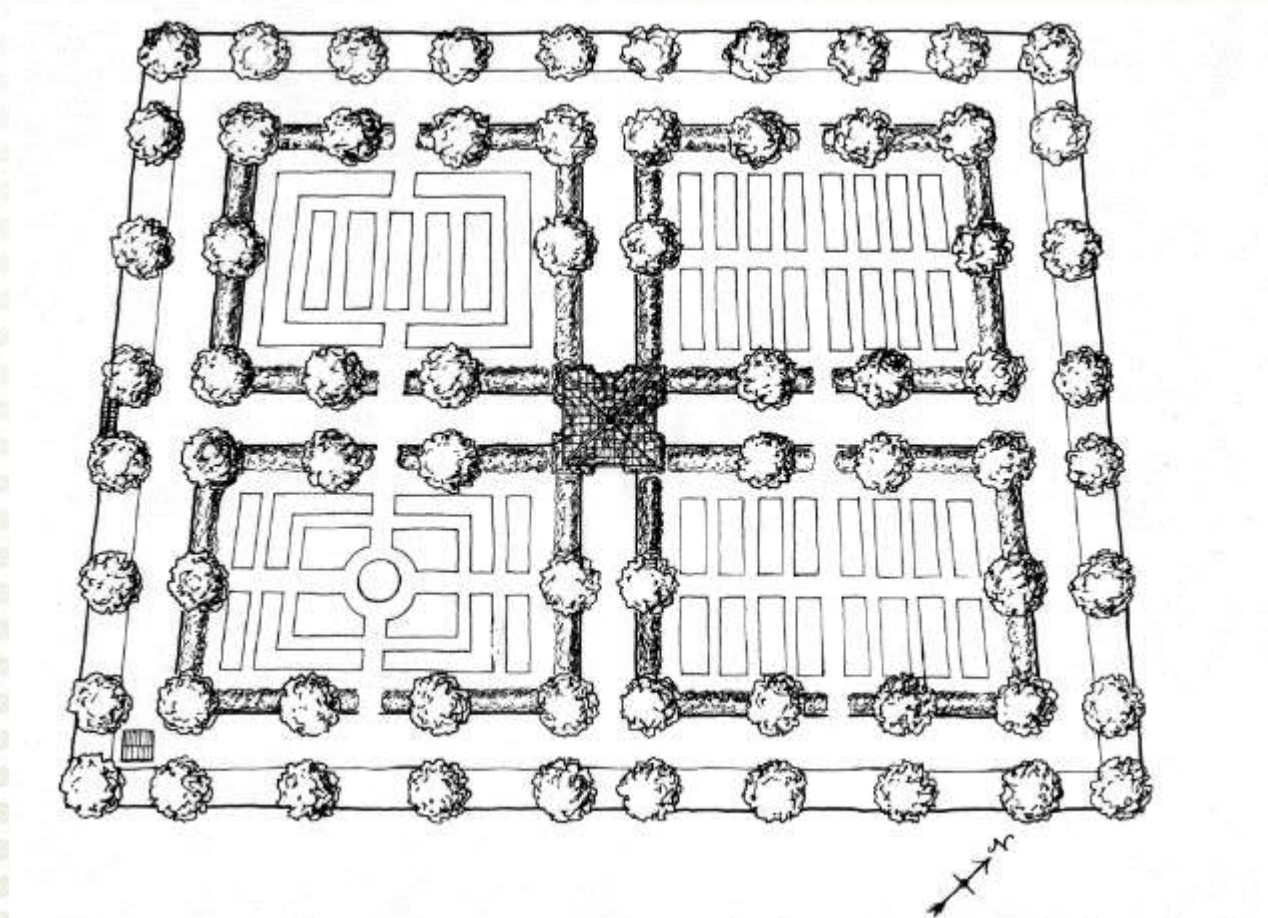
- Hagen anlagt i 1680-årene av amtmann Jørgen Müller og hustruen Karen f. Powisch.

65. Antagelse av 1600-tallets situasjon på Nedenes vist i forhold til dagens kart. Bygninger og hager på Müllers tid i gult og grønt. Den innbyrdes plasseringen av de eldste bygningene er basert på Bergår et al. (1962:103), mens dagens situasjon bygger på økonomisk kartverk. Målestokk 1:1000. Tegnet av B. A. Fredriksen 2003.

1. Hovedhus på Müllers tid. Storstue i vestre del og sal i 2. etasje, med utsikt mot lystkvarteret og hagen.
2. Stuebygning og kjøkken, delvis fra før Müllers tid.
3. Uthus på Müllers tid
4. Lystkvarter på Müllers tid.
5. Renaissancehagen.
6. Nåværende hage.
7. Støttmur av stein.
8. Støttmur av stein, revet 1972.
9. Bolighus, bygget 1972.
10. Nåværende hovedbygning, bygget 1879-80.
11. Nåværende uthus.
12. Gjenfylt ravine.
13. Ravinedal med bekk.

- Langs gangene fantes 68: *"nye og gamle frugt træer af æbler, Pærer, Kirsebær af Plummer, foruden Roser, Ribs, Stichels-bær og andre smaa træer". Takst 1698.*

Tangen gård, His ved Arendal

Norsk Folkemuseum.

Bøckmanns have, Øyna ved Farsund

- Lystgård fra sent 1700tall, hage fra tidlig 1800tall:
- Søren Bøckmann (1771-1841), sorenskriver i Farsund.

Bøckmanns have, Øyna ved Farsund

Blomsterparterret; sirkler og kvadrater

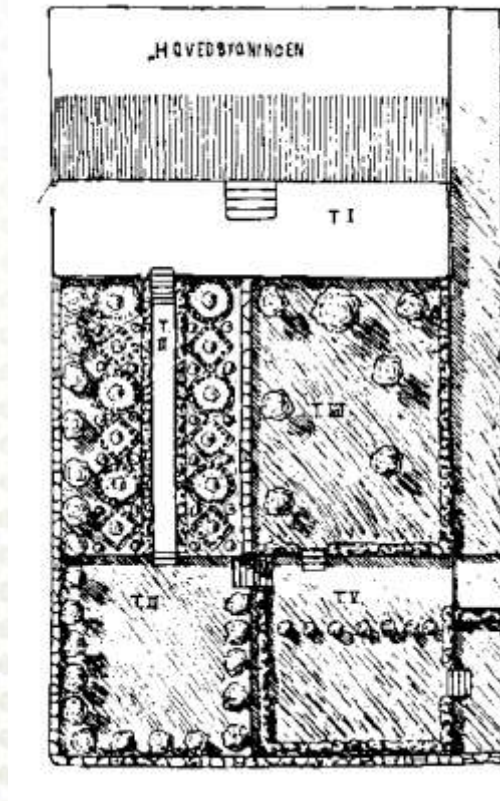

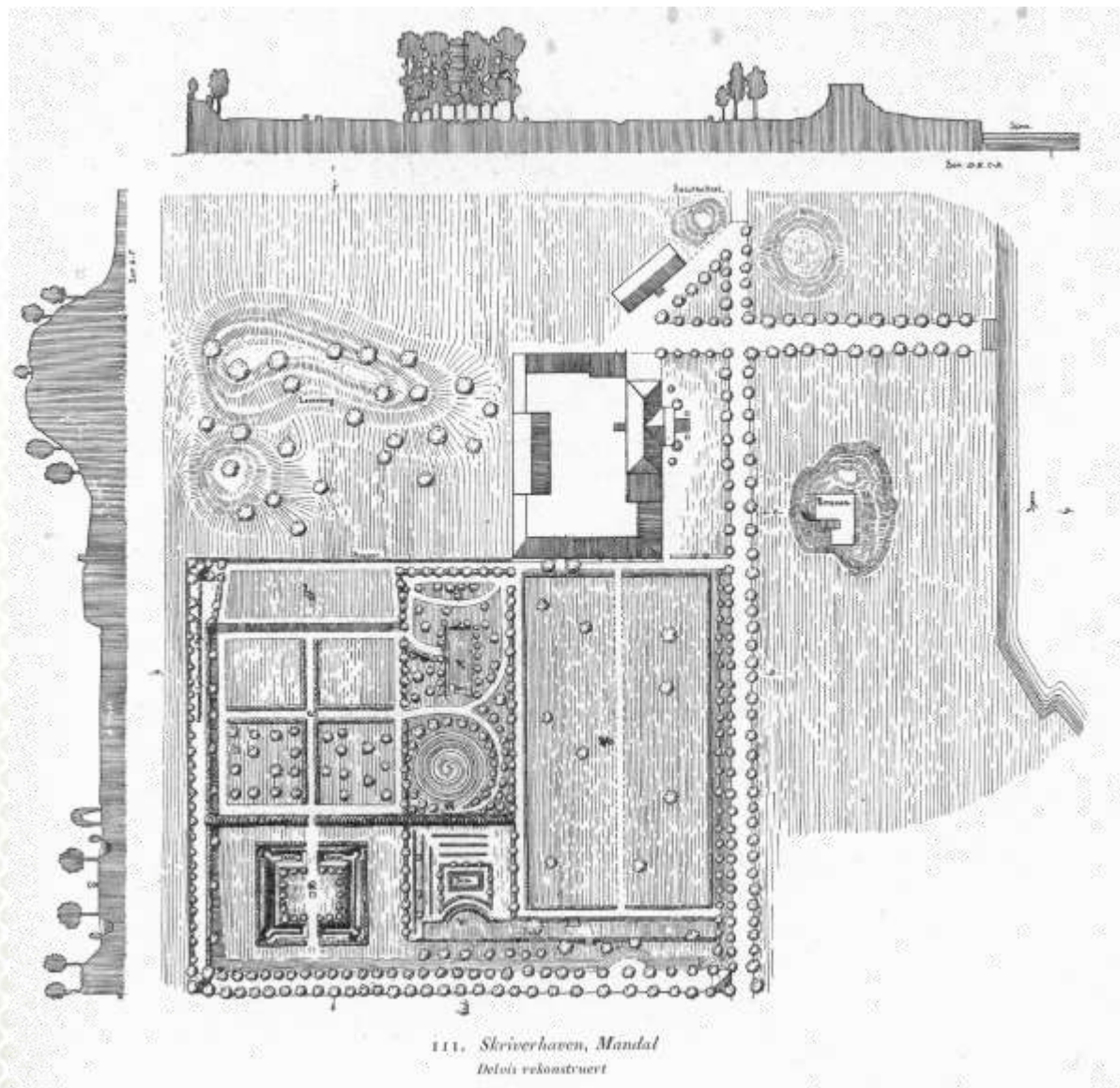
Foto: I. Hellerdal

Skriverhagen i Mandal

- Lystgården i byen
- Sorenskriverfamilien Friedrichsen – Giertsen
- Hovedbygning 1766, ark. George Johnstone, brittisk
- Gartner Bluhmenthal, tysk
- Offentlig park fra 1910

Schnitlers plantegning, 1916

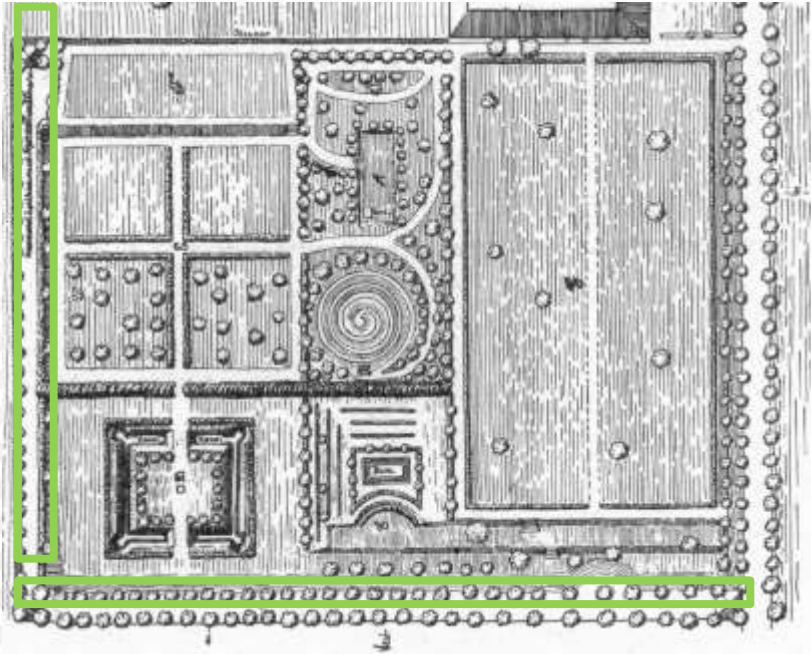

1960-tallet: Hagen forenkles

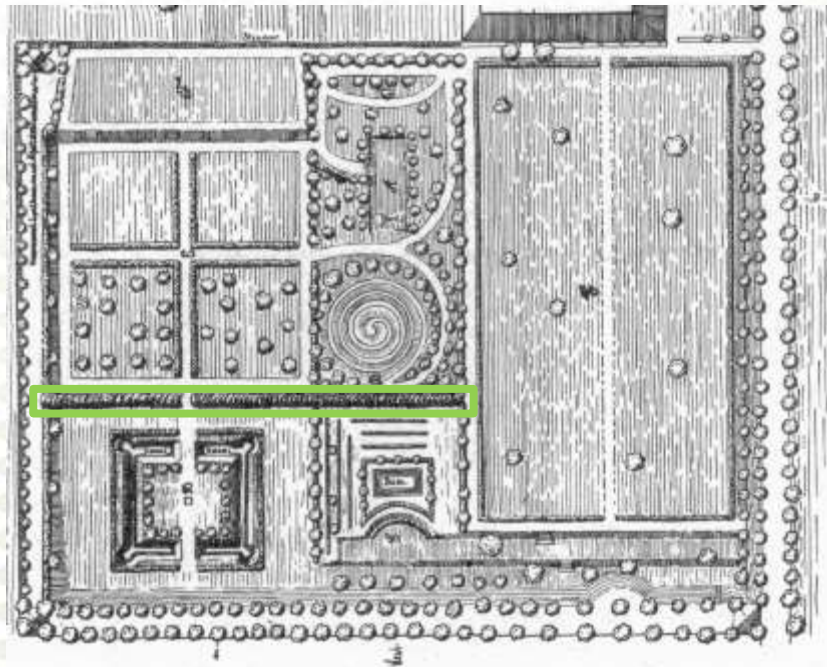
- Snegleberg tatt bort
- Mange av trærne hugget inne i hagen.
- Fri fornyelse over historiske temaer.

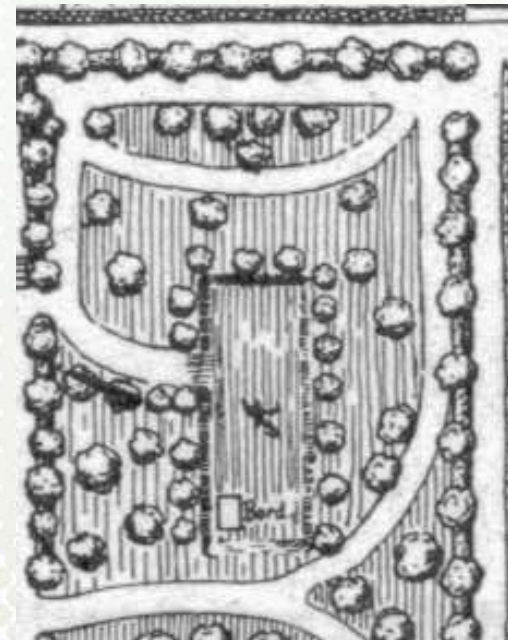
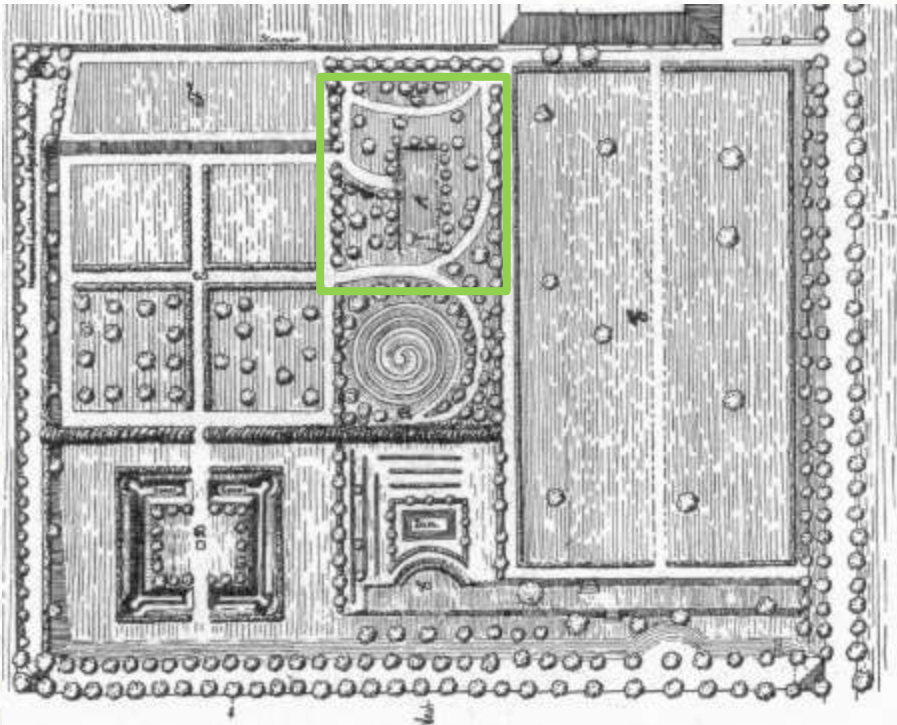
Murene med alleer

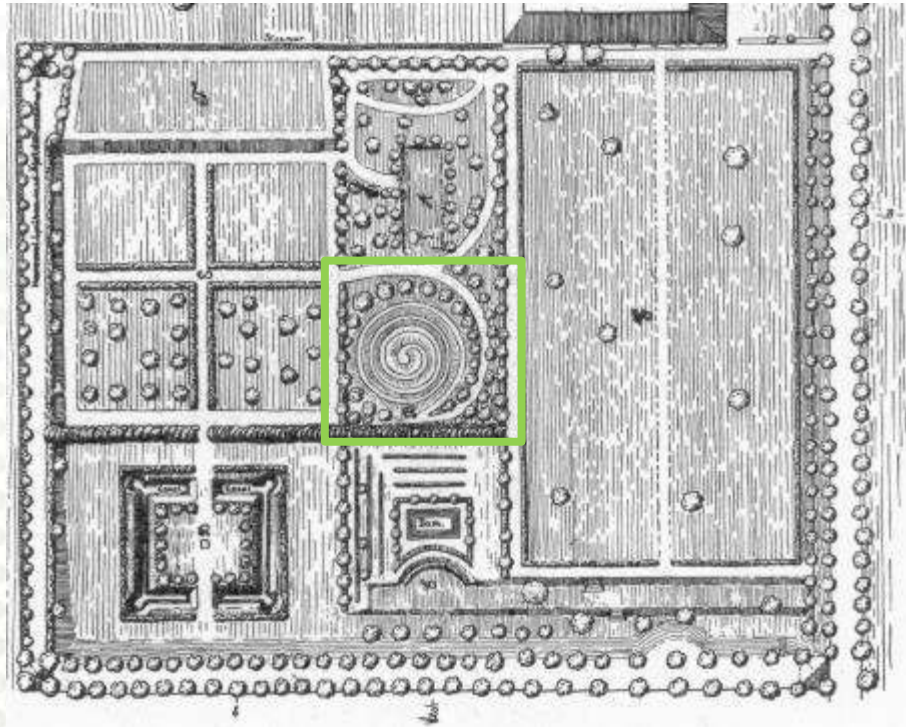
Løvgangen

"Salen"-en forsenket løvsal

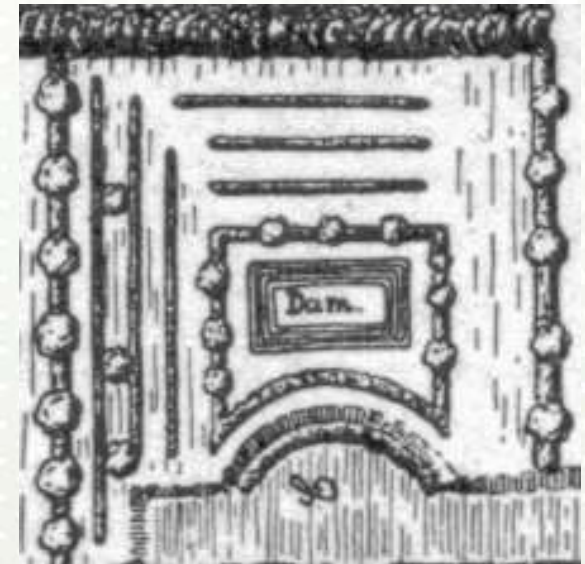
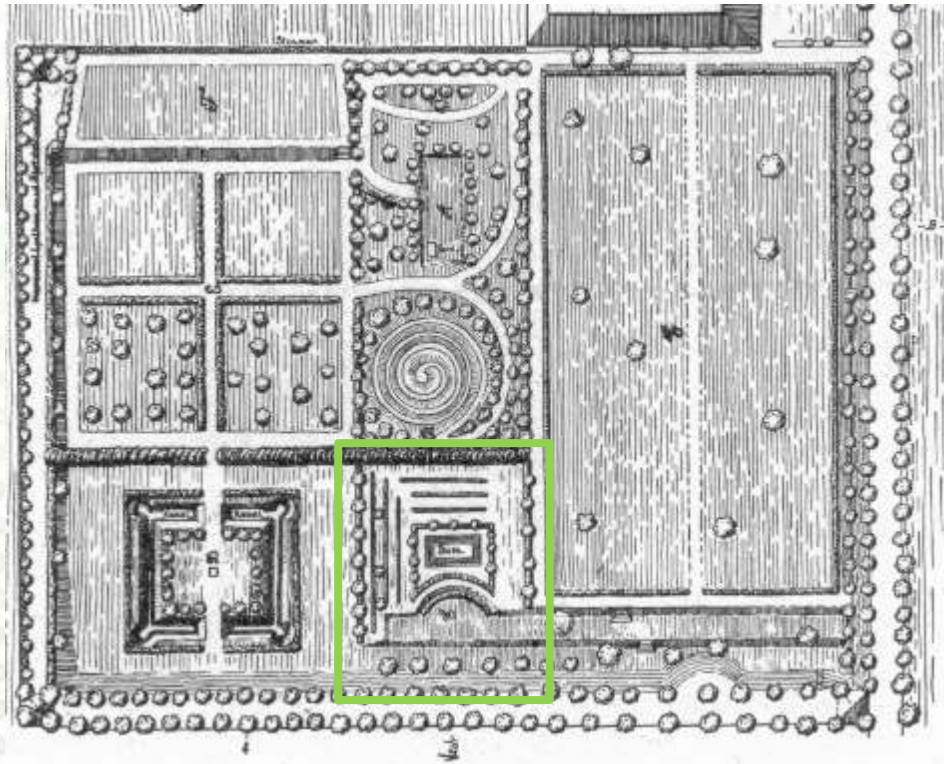
Snegleberget

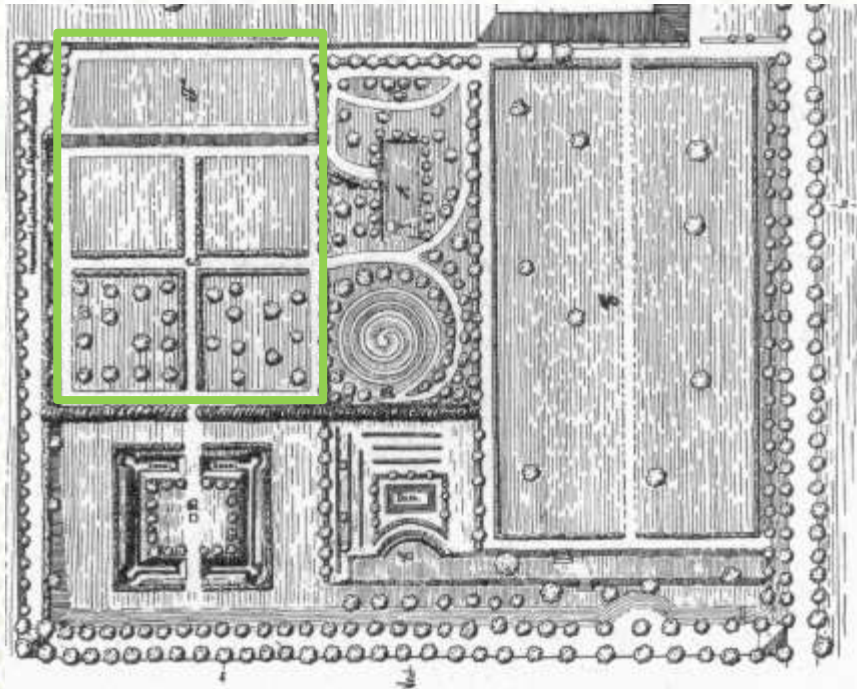
Sorgenfri, Haag.

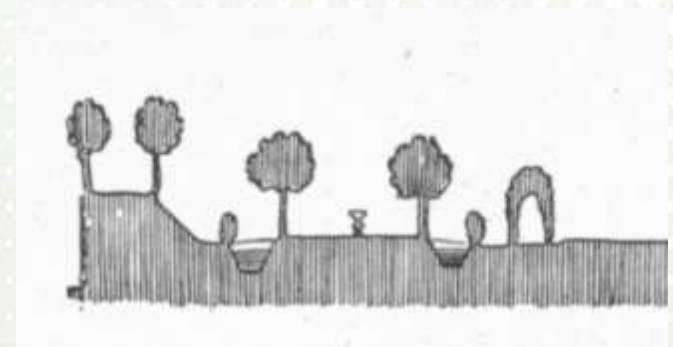
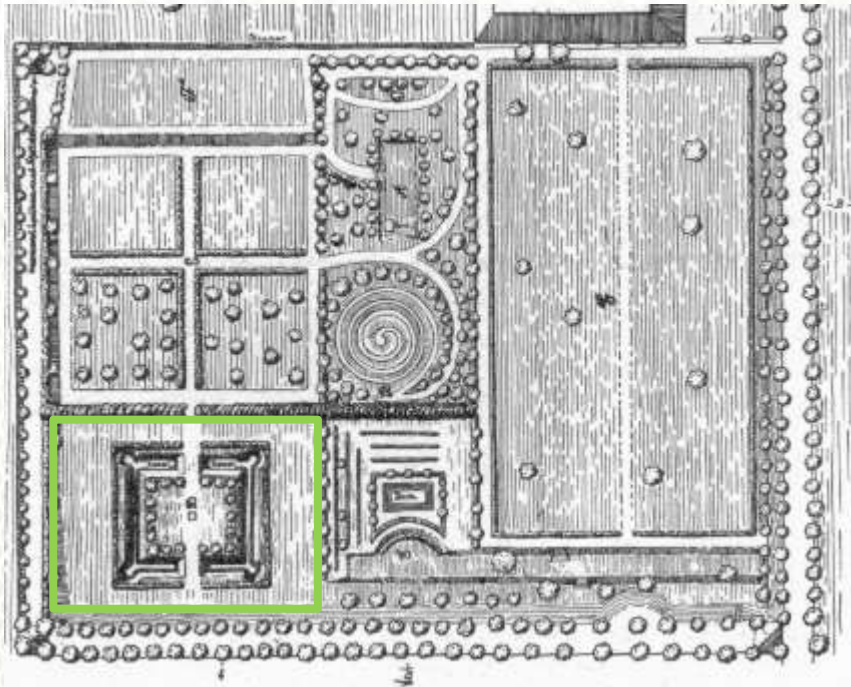
Labyrint med dam

Kjøkkenhagen

Islottoen – den lille øya

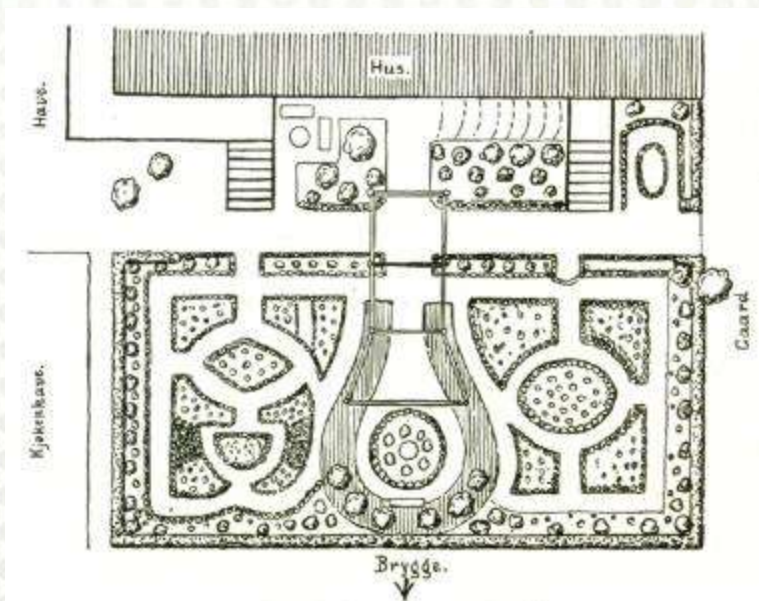
Erfaringer Skriverhagen

- Tidligere restaureringer har hatt lite fokus på autentisitet.
- Starter nå med dokumentasjonsprosjekt.
- Formidling av utviklingen blir sentralt

Andorsenhaven i Mandal

- 1801-1805 Bygården oppført for Mathias Knudtzen. Mindre hageanlegg.
- 1834 Kjøpt av konsul Gulow Andorsen, familien beholder eiendommen i 120 år. Utvidelse av hagen, sent 1800-tall.
- 1954 Mandal kommune får eiendommen i gave, forenkling av hagen.
- 2006-2010 Restaureringsprosjekt for blomsterhagen

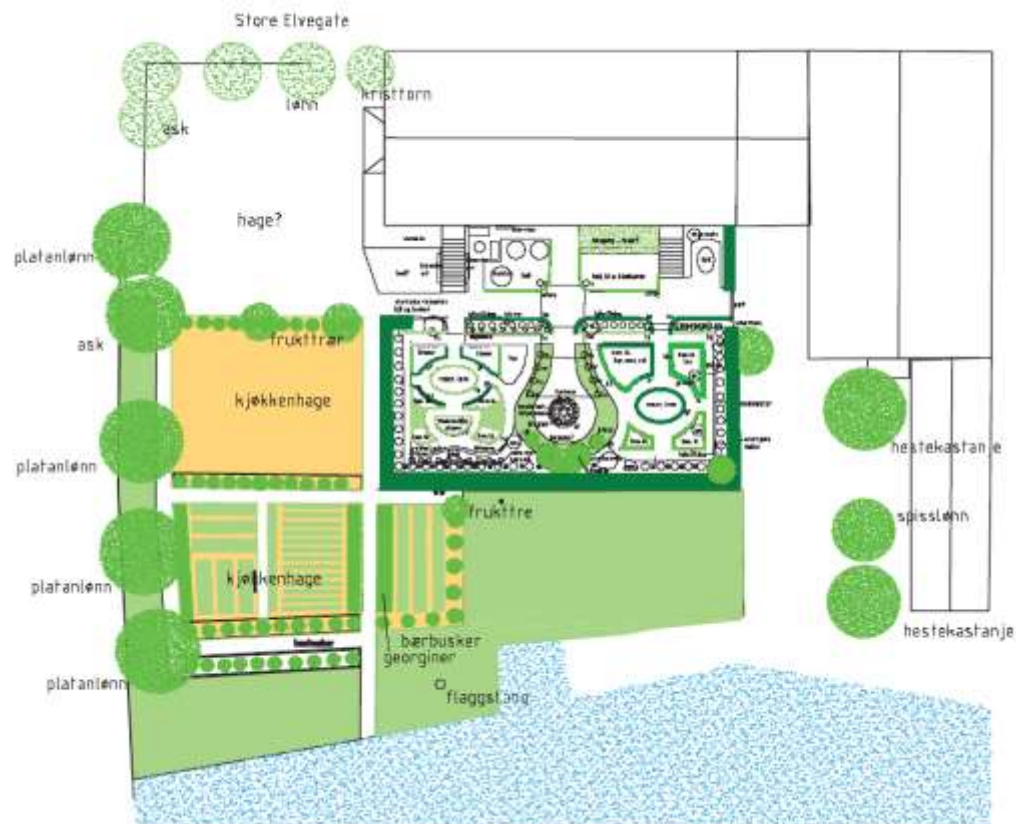

Schnitler, 1916.

Wilse, 1912,
Riksantikvarens arkiv.

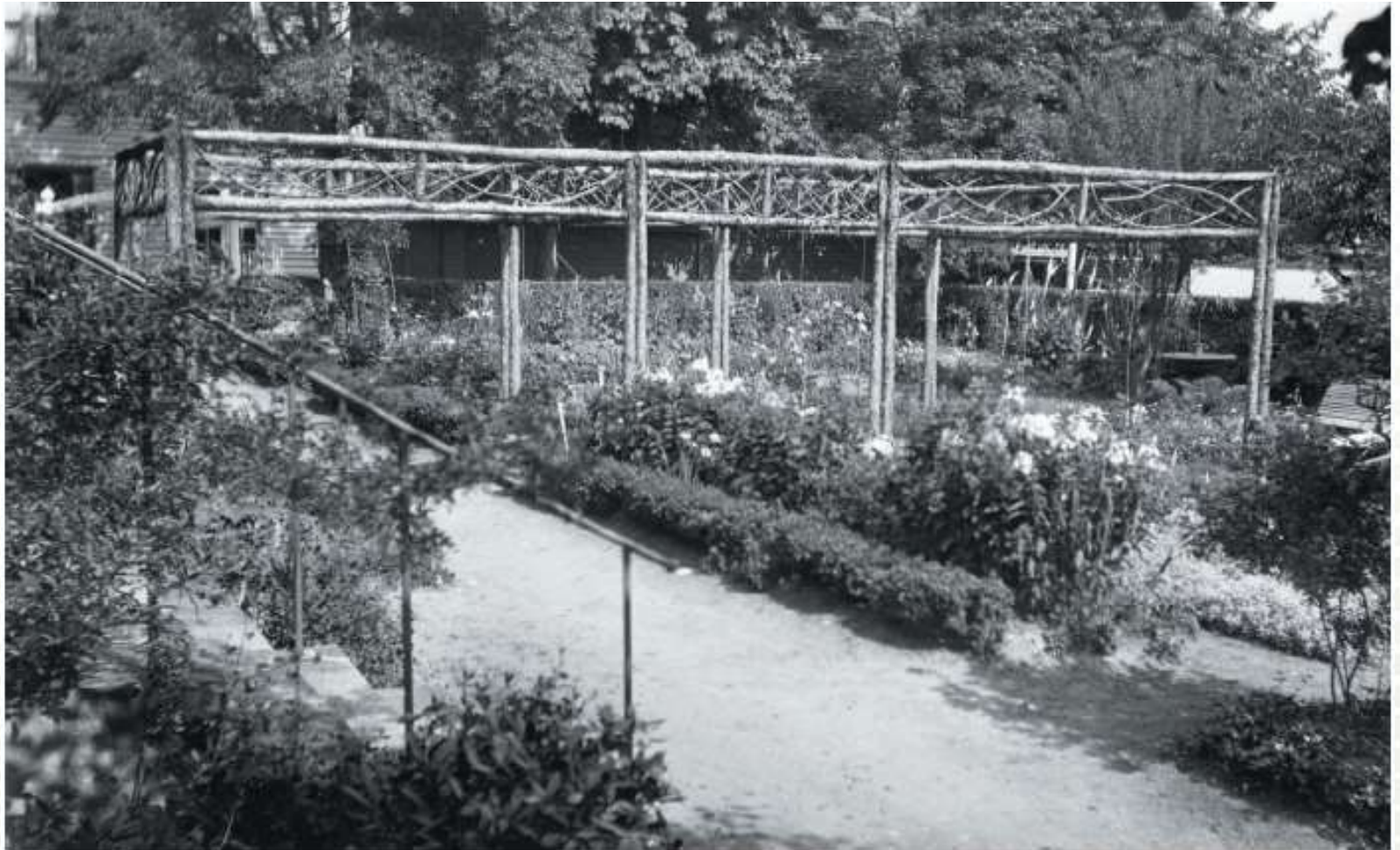
Tolkning av hageanlegget, ca 1915.
Bjørn Anders Fredriksen, 2006

A. B. Wilse, 1912. Riksantikvarens arkiv.

C.W. Schnitler, 1914, Riksantikvarens arkiv.

C.W. Schnitler, 1914, Riksantikvarens arkiv.

C.W. Schnitler, 1914, Riksantikvarens arkiv.

C.W. Schnitler, 1914, Riksantikvarens arkiv.

C.W. Schnitler, 1914, Riksantikvarens arkiv.

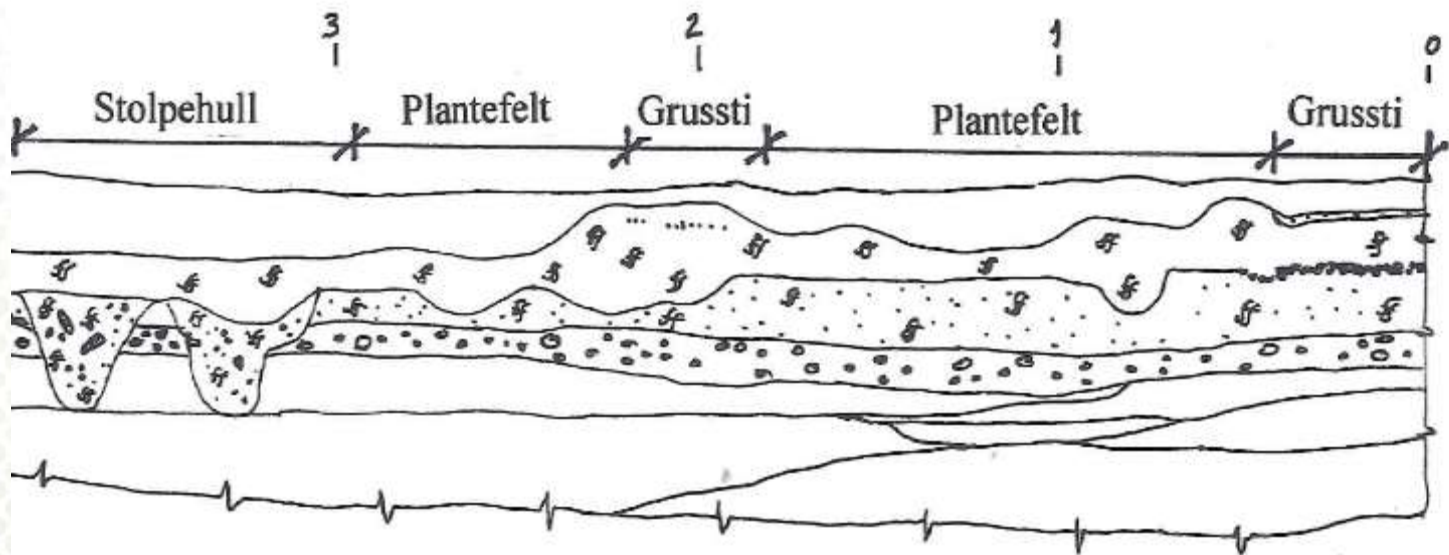
C.W. Schnitler, 1914, Riksantikvarens arkiv.

C.W. Schnitler, 1914, Riksantikvarens arkiv.

Hagearkeologisk undersøkelse i 2007

Utsnitt av profiltegning, Kristine Reiersen.

"Centralbedet fylt med roser, de andre med blomkarse, valmuer, akeleier, fløielsblomster, margueriter." Schnitler, 1916.

Erfaringer fra restaureringen

- Tett samarbeid mellom kommunen, byselskapet og hageselskapet.
- Dokumentasjonsprosjekt inkl arkivsøk, registrering og arkeologi.
- Autentisk plantemateriale.
- Støtte fra Kulturminnefondet, kommunen og lokale aktører.

Lystgårdshagenes fremtid, hva nå?

- Økt fokus på lystgårdene som helhetlige kulturmiljøer?
- Endret restaureringsfilosofi?
- Bevare autentiske strukturer, vegetasjon og hagearkeologiske spor

